

DECZKI SAROLTA

Gyilkos fajta

BABARCZY ESZTER: A MÉRGEZETT NŐ

**Jelenkor Kiadó
Budapest, 2019
251 oldal, 2999 Ft**

”

Az utóbbi évek egyik legmegosztóbb kötete *A mérgezett nő*. Noha a kritikusok általában inkább pozitívan nyilatkoznak róla (bár sokan fenntartásokkal), az olvasók egy része már korántsem ennyire lelkes, bár úgy tűnik, más az, amit nem szeretnek. A szakmabelieknek a szövegek megformálásával van általában problémájuk, az olvasóknak pedig jobbra a téma idegen. Erre azért is fontos figyelni, mert ezek szerint rosszul gondolhattuk azt, hogy a női test, a női tapasztalat regisztereinek leírása már nem képes komolyabb ellenérzéseket kiváltani.

Holott az ember azt gondolná, hogy ezek a témák már inkább a kortárs irodalom fősodrába tartoznak, hiszen az *Éjszakai állatkert* és a *Szomjas oázis* című antológiák óta jócskán megnőtt azoknak az irodalmi műveknek a száma, melyekben a női létezés olyan oldalai mutatkoznak meg, melyekről azelőtt nem volt szokás írni. Sőt, manapság inkább az jelent gondot, hogy a „női irodalom” skatulyává vált, és már kevésbé vonja magára a kortárs irodalmi ügyekben tájékozottabb olvasó figyelmét, ha még egy, ide sorolható könyv jelenik meg. Ha ez nem is annyira, Babarczy Eszter neve azért felkeltheti az érdeklődést, hiszen a hazai köz- és irodalmi élet ismert figurájáról van szó, akinek ez az első szépirodalmi kötete. Melynek egyes darabjaival már találkozhattunk máshol, akár a már említett antológiákban.

22 hosszabb-rövidebb novellát olvashatunk a kötetben, és mindegyiknek egy nő a főszereplője – akár kislány, akár idősebb asszony. Ahogyan haladunk a kötet elejétől a végéig, arra lehetünk figyelmesek, hogy egy életív rajzolódik ki: az első novellák főszereplője kislány volt, míg az utolsókban már egy idősebb, bölcsőbb nő szólal meg. Akár folytonosságot is tételezhetnénk a novellák között, ám ennek első látásra ellentmond az, hogy a szövegek hol egyes szám első, hol egyes szám harmadik személyben szólalnak meg, valamint formailag is mutatnak némi változatosságot. Ezt azonban

magyarázhatja az, hogy az adott élettapasztalat leírására éppen melyik szám és személy, illetve forma látszott a legalkalmasabbnak.

A kötet fogadtatását jellemző megosztottság abban is tetten érhető, hogy az olvasók más-más novellára mondták, hogy gyengébbnek tartják, kihagyták volna, és mást tartottak kíválónak. (A minta nem reprezentatív, a saját ismeretségi körömről hivatkozom, illetve az ÉS kvartett facebook-oldalán kommentáló olvasókra.) Abban azonban mintha konszenzus lenne, hogy egyetlen kötetről van szó – bár elég nehéz olyan novelláskötetet találni, melynek minden darabja kiváló lenne. Mindezzel együtt én is úgy gondolom, hogy érdemes lett volna szigorúbban válogatni.

Nekem a címadó, *A mérgezett nő* című novellával is voltak problémáim – noha mások pedig éppen ezt tartották remeknek, és kétségtelen, hogy vannak benne nagyon erős mondatok (ez a kettősség egyébként más novellákra is jellemző). A szöveg eleje afféle életkatalógus, mely felsorolja, hogy az elvárások szerint mi mindennek kell helyet kapnia egy nő életében, és ezek megvoltak-e. Meg. Frappáns és szellemes megoldás, de a „kispuncis” és a „pemzlifejú” szavak majdnem annyira modorosak, mint a „pocaklakó”. Ugyanakkor ebben a novellában van szó arról, hogy programok futnak bennünk, és azt is itt olvassuk, hogy „miféle úgy tudták, a nő szenvedő szerkezet” (229). Mindkét megállapítás rendkívül fontos az egész kötet vonatkozásában, hiszen a 22 novella akár ennek a két tételmondatnak az illusztrációjaként is olvasható.

A program már egészen korán elkezd futni a „kispuncisban”. Az első, *Nagymama* című novellában megjelennek a női felmenők, akik közül jelen esetben a címszereplő az, akinek erőteljes hatása van unokája programjára. A nagyfi ugyanis elégedetlen a kislánnyal, és ezt nem átallja a tudomására hozni, azt mondja, „nehéz ember vagy, és az is leszel”, „nem a mi fajtánk”, hanem valamilyen „gyilkos fajta” (6). A kislány nem érti a nagymamát, és nem érti annak szavait: mit jelent az, hogy „fajta”, és mit jelent az, hogy „gyilkos”. Azt érzi, hogy ezek a szavak meghatározzák őt, de nem érti, hogyan, és ki lesz ő ezen szavak által. Tanulja a nyelvet, a felnőttek nyelvét, próbálja felfejteni a szavak és a dolgok közötti kapcsolatot, de közben világosan érzi, hogy ez a nyelv kényszerítő erő számára; belekényszeríti a szimbolikus rendbe, melyben világos szabályok vannak arra, hogyan kell nőnek lenni. Később is ódzkodik egyes szavaktól, kismamaként írja, hogy a „fejés” szót különösen rémesnek találja – ahogyan egyébként a *Világító részletek* gyerek-elbeszélője is, aki az anyatejgyűjtő állomásra igyekszik a dajkával, és el is ájul, annyira sokkolja ugyanez a szó.

A következő, *Nyaralás* című novellában például azt hiszi a főszereplő, immár nagyobb lány, hogy fogyókúrázni kell. És azért hiszi ezt, mert az egyik tanárnője a barokk alkatúak közzé sorolta be, vagyis ismét arról van szó, hogy belekényszerítették egy kategóriába, amelyből megpróbálja szabályosan kiéheztetni magát. Az *Itáliai utazás* című novellában pedig arra kell rádobbnennie, hogy amikor az olasz férfi azt ígéri, hogy „no sex”, az valójában azt jelenti, hogy a nő szexuális prédává válik.

Míg *A levél* című novella kamasz lánya elszökni igyekszik a családjá elől, addig *A pokol* immár érett asszonya inkább kapaszkodik a maga szűkös kis univerzumába. Megvannak a bejárt útvonalai; azok az üzletek, melyekben akciósan juthat hozzá olyan dolgokhoz, melyekre voltaképpen semmi szüksége nincsen – hacsak a szerzés irracionális belső szükségletét nem számítjuk. A felnőtt nő életében már egyre szűkülnek a terek, amit már *Az alagút* című szöveg is jelez, amelyben a nő egy drogos utazáson vesz részt, és közben teljesen kiszolgáltat-

tott. De a helyszínek között szerepel a zárt osztály, a szülők szoba, a lakás, melyből immár a nő egyetemista nagyfia fog kirepülni a szabadságba, míg az anya otthon marad autoagresszív készletével.

A kötet egyik vezérmotívuma az anyával való kapcsolat. Az anya haldoklása, az anya halála, azok a hónapok, melyeket a két nő azzal töltött, hogy megtervezzék, hogyan távozik az élethől az idősebb a lánya segítségével. A *Mell-blog* című darabban párhuzamosan fut két cselekményszál: az egyikben a lánynak gyereke születik, melléből tej fakad, és szoptatja a gyereket, a másikban pedig az anyának már levették a mellét. Könnyörtelenül futnak a programok.

Babarczy Eszter tömör, gazdaságos mondatokban fogalmaz, a nyelve sűrű és szép. Nagyon jól ért az atmoszférateremtéshez is, amikor látszólag az eseményekhez nem kötődő dolgokra irányítja a figyelmet. Mint amikor a görög úton el akar szökni a lány a szüleitől, és a városka egy szegletében „talált egy csillámpala követ, azt forgatta a kezében, hogyan mutatja magát a ragyogásban” (39). Vagy amikor *Az alagút* címűben ezt olvassuk: „nézem, ahogy a padlószőnyegen elpattan és felszívódik három csepp víz” (56). Néhol pedig az esszéista szóval meg a kötetben, mint *Az erőszak nyelve* című darabban: „Az erőszak önismeret. Meg kell ismerni, aki vagyok. Így tudhatom magamról, amire nincs már nyelv...” (52).

Nemcsak azért fontos kötet ez, mert valami újat mond a női létezésről, testről és tapasztalatokról, hiszen erről elég sokat beszéltek az utóbbi időszakban – bár az kétségtelen, hogy nem pont ezekről, és főleg nem így. Ilyen erős, súlyos, jól adagolt iróniával ellenpontozott nyelven. Olyan nyelven, melyből finoman felsejlik a teoretikus Babarczy tudása is. Érdeemes ráhagyatkozni erre a nyelvre, mely megpróbálja újratemteni a szavak és a dolgok közötti kapcsolatot.